

INFORMACJA Solidarności Region Mazowsze Nr. 150 Warszawa, 20.12.1983 r.

Dnia 18.IX.83 r. odbyło się spotkanie Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ "Solidarność" w trakcie posiedzenia omówiono sytuację w kraju, sformułowano listy do związków chilijskich i AFL-CIO.

Omówiono sprawy organizacyjne, zatwierdzono zasady występowania pod swoim nazwiskiem wszystkich członków TKK. Prz wodniczący TKK Dolny Śląsk, jako nieukrywający się działacz Związku, postuluje się pseudonimem. Po konsultacji z nim postanowiono, że reprezentantem regionu Dolny Śląsk w TKK będzie Eugeniusz Szumiejko. W trakcie posiedzenia TKK przyjęto następujące oświadczenia:

OŚWIADCZENIE w sprawie wyborów do Sejmu i samorządów terytorialnych.
W okresie najbliższego w dziejach PRL kryzysu politycznego, trwającej stagnacji gospodarczej i postępującego zubożenia społeczeństwa, zbliża się ustawa o terminach wyborów do Sejmu, a trzy lata temu miał termin wyborów do rad narodowych. Blisko 40-letnie rządy władzy, niezachwianej wiarze społecznej, skampanizowały totalitarny system i sparaliżowały gospodarkę kraju. Dziś nie olega wątpliwości, że jedynie władza nie szczepi się poparcem społeczeństwa i służyca żywotnym interesom narodu, stworzy sens podniesienia się ojczyzny z upadku.

Warunkiem wyjścia Polski z kryzysu jest przeprowadzenie wyborów do Sejmu i samorządów terytorialnych w oparciu o taką ordynację wyborczą, która zapewni społeczeństwu rzeczywisty wpływ na tryb powołania i sposób sprawowania władzy. Nic nie wskazuje na to, aby ordynacja taka była przygotowywana. Mówi się natomiast o ewentualności osłabienia wyborów. Świadczy to o tym, że grupa rządząca świadoma jest swej całkowitej społecznej i politycznej izolacji.

18.IX.83 r. Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ "Solidarność" Zbigniew Bujak/Region Mazowsze/, Tadeusz Jędrzak/Region Śląsko-Dąbrowski/, Bogdan Lis/Region Gdańsk/, Eugeniusz Szumiejko/Region Dolny Śląsk/

OŚWIADCZENIE

W związku z występowaniem w TVP działacze NSZZ "Solidarność" Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ "Solidarność" oświadcza:

Wszelkie wystąpienia w oficjalnych środkach masowego przekazu ujawniających się działaczy związkowych z własnej woli lub po uprzednim zatrzymaniu przez SB, zasługują na potępienie. Dotyczy to w szczególności osób pełniących kierownicze funkcje w zakładowych, regionalnych czy ogólnokrajowych strukturach "S". Ich funkcje i przyjęte na siebie obowiązki wykluczają możliwość ujawniania się do czasu powstania warunków jasnego działania Związku. Przede wszystkim od nich wymagać należy zachowania godności i odpowiedzialności za swoje czyny i słowa, w jakiegokolwiek trudnej sytuacji przyjdzie im się znaleźć. Są i muszą pozostać przykładem dla innych.

Zachowanie Władysława Haraka po ujęciu go przez milicję, jego zgoda na fałszywe ujawnienie, wystąpienie w TVP i dyskredytowanie TKK w prasie oficjalnej, nie może znaleźć żadnego usprawiedliwienia. Nie wytrzymał próby, w której wyzwoływać zwykłe tyli uwięzionych działaczy naszego Związku, w tym także wszyscy aresztowani członkowie TKK: Władysław Frasyniuk, Piotr Bednarek, Józef Piulor i Janusz Palubiński. Publicznie przekreślając swą dotychczasową działalność, utracił wszelką wiarygodność, jaką mu darzyła ona. By nie pozostać na trwałe narzędziem w rękach SB do walki z "S", by odzyskać to miejsce wewnątrz, której człowiekowi nie może odebrać nawet więzienie, Władysław Harak musi odnaleźć w sobie dość siły, by stawić czoło dalszym pedackom i szantażom organów NSZ.

18.IX.1983 r. Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ "Solidarność" Zbigniew Bujak/Region Mazowsze/, Z dalsze podpisy/

Wzrost z Wałsem T. Rezygnacja z nazwy "Solidarność" /przy zachowaniu celów i ideologii/, /odejście od podziemnych struktur/ i tworzenie nowych /ujawnienie się TKK jako realna możliwość/ - to najbardziej zaskakujące tezy Lecha Wałosa z obzernego wywiadu w "GDN" Głos Wolnego Robotnika". Przechylny na fałszywe, /nie sformalizowany się jeszcze skontaktował z redakcją, by to ostatecznie wyjaśnić, a co najwyżej na złośliwą kompilację w stylu TVP. Lech Wałosa oświadczył korespondentom, że nie udzielał "GDN" żadnego wywiadu, określał takich jako zlepkę różnych swoich wypowiedzi z różnych okazji i z różnych dyskusjach, zaprzeczył, jakoby był zwołennikiem rozwiązania struktury krajowej i rezygnacji z nazwy "Solidarność".

F. w sztutowaniu Władysława Bardecki z wieszane została - z oczywistych względów - łączność z agentami "5" Małopolskie. Wobec braku kontaktu ze sprawozdaniemi różnymi informacjami, uznaliśmy konieczne do nas skądinąd wiadomości za nie w pełni wiarygodne. Stąd nasze opóźnienie. Obecnie wiadomo, że TKK jak i Komisja Wykonawcza struktury regionu Małopolskie, nie zostały zdekonspirowane i działają nadal. Władysław Bardecki został namierzony w związku ze swymi kontaktami prywatnymi, pozakonspiracyjnymi - podczas urlopu, który zamierzał spędzić w Pile/dokąd wyjechał z Krakowa 19.VIII./.. Pociąg pod komunikatem TKK z 22.VIII. został zwołany na mocy jego wcześniejszego upoważnienia jego nieobecność. Po wyjeździe wyjątku na wolność Bardecki uzasadnił i wysłał na forum ujawnienia się w TV tym że chciał w ten sposób przekazać swoje współpracownikom informację o wypadku. Nie wiadomo jakie zastosowano wobec niego naciski. Abrahama wieści, jakoby zaraz po wyjeździe z aresztu zniknął ze strony 13, są z całkowitą pewnością nieprawdziwe. Dopiero w raz otrzymano "Oświadczenie PKP Małopolskie z 23.VIII. stwierdzające, że "na odwołanie dzielnego Władysława Bardecki nie r prezentuje władz Związku a odczytany w TV tekst może wzbudzić co najwyżej jego prywatne poglądy", oraz "Komunikat" także z 23.VIII., zapowiadający przedstawienie nowego przewodniczącego PKP, uwiarygodnionego przez TKK.

Bardecki ciekawe audycje radio "5" mieli przyjemność usłyszeć 15.IX. wieczorną m.in. Poliborz i Saskiej Łąki. W programie ocena obchodów rocznicy 3-erpnia /pozytywna/, komentarz do wizyty Rakowskiego w Stoczni/dowiedzieliśmy się m.in. że wicepremier podał jako adres swego syna miejsce nieistniejące/, informacja o zatrzymaniu Władysława Bardecki, przypomnienie głównych tez 195 konferencji Episkopatu Polski. Między innymi Chęty mogli, niestety słuchać tylko fetszyki w której oceniono 31.VIII. jako klęskę październikową.

Klinika na Porskiej uratowana. W ostatniej chwili władze 31.8. br. wycofały się z decyzji o likwidacji. Od 1.IX. kliniki Geriatrii, Hematologii i Immunologii oraz usunięcia jej ordynatora i kierownika do Zofii Kuratowskiej. Miało to być represja za jej działalność w Frymasowskim Komitecie Pomocy./p.12 br.129. Przeciwnie decyzji władz z kwietnia br. natychmiast zaprotestowało środowisko lekarskie/dyrektor GPK, ponad 700 lekarzy warszawskich/. Kilku z nich napisało list do ministra. Niezależnie indywidualne protesty wycofali stali podopieczni. Protestowali lekarze francuscy, katolickie organizacje Warszawy /K/ /M/ /W/ /G/ /O/ /P/ /S/ /T/ /U/ /V/ /W/ /X/ /Y/ /Z/ /AA/ /AB/ /AC/ /AD/ /AE/ /AF/ /AG/ /AH/ /AI/ /AJ/ /AK/ /AL/ /AM/ /AN/ /AO/ /AP/ /AQ/ /AR/ /AS/ /AT/ /AU/ /AV/ /AW/ /AX/ /AY/ /AZ/ /BA/ /BB/ /BC/ /BD/ /BE/ /BF/ /BG/ /BH/ /BI/ /BJ/ /BK/ /BL/ /BM/ /BN/ /BO/ /BP/ /BQ/ /BR/ /BS/ /BT/ /BU/ /BV/ /BW/ /BX/ /BY/ /BZ/ /CA/ /CB/ /CC/ /CD/ /CE/ /CF/ /CG/ /CH/ /CI/ /CJ/ /CK/ /CL/ /CM/ /CN/ /CO/ /CP/ /CQ/ /CR/ /CS/ /CT/ /CU/ /CV/ /CW/ /CX/ /CY/ /CZ/ /DA/ /DB/ /DC/ /DD/ /DE/ /DF/ /DG/ /DH/ /DI/ /DJ/ /DK/ /DL/ /DM/ /DN/ /DO/ /DP/ /DQ/ /DR/ /DS/ /DT/ /DU/ /DV/ /DW/ /DX/ /DY/ /DZ/ /EA/ /EB/ /EC/ /ED/ /EE/ /EF/ /EG/ /EH/ /EI/ /EJ/ /EK/ /EL/ /EM/ /EN/ /EO/ /EP/ /EQ/ /ER/ /ES/ /ET/ /EU/ /EV/ /EW/ /EX/ /EY/ /EZ/ /FA/ /FB/ /FC/ /FD/ /FE/ /FF/ /FG/ /FH/ /FI/ /FJ/ /FK/ /FL/ /FM/ /FN/ /FO/ /FP/ /FQ/ /FR/ /FS/ /FT/ /FU/ /FV/ /FW/ /FX/ /FY/ /FZ/ /GA/ /GB/ /GC/ /GD/ /GE/ /GF/ /GG/ /GH/ /GI/ /GJ/ /GK/ /GL/ /GM/ /GN/ /GO/ /GP/ /GQ/ /GR/ /GS/ /GT/ /GU/ /GV/ /GW/ /GX/ /GY/ /GZ/ /HA/ /HB/ /HC/ /HD/ /HE/ /HF/ /HG/ /HH/ /HI/ /HJ/ /HK/ /HL/ /HM/ /HN/ /HO/ /HP/ /HQ/ /HR/ /HS/ /HT/ /HU/ /HV/ /HW/ /HX/ /HY/ /HZ/ /IA/ /IB/ /IC/ /ID/ /IE/ /IF/ /IG/ /IH/ /II/ /IJ/ /IK/ /IL/ /IM/ /IN/ /IO/ /IP/ /IQ/ /IR/ /IS/ /IT/ /IU/ /IV/ /IW/ /IX/ /IY/ /IZ/ /JA/ /JB/ /JC/ /JD/ /JE/ /JF/ /JG/ /JH/ /JI/ /JJ/ /JK/ /JL/ /JM/ /JN/ /JO/ /JP/ /JQ/ /JR/ /JS/ /JT/ /JU/ /JV/ /JW/ /JX/ /JY/ /JZ/ /KA/ /KB/ /KC/ /KD/ /KE/ /KF/ /KG/ /KH/ /KI/ /KJ/ /KK/ /KL/ /KM/ /KN/ /KO/ /KP/ /KQ/ /KR/ /KS/ /KT/ /KU/ /KV/ /KW/ /KX/ /KY/ /KZ/ /LA/ /LB/ /LC/ /LD/ /LE/ /LF/ /LG/ /LH/ /LI/ /LJ/ /LK/ /LL/ /LM/ /LN/ /LO/ /LP/ /LQ/ /LR/ /LS/ /LT/ /LU/ /LV/ /LW/ /LX/ /LY/ /LZ/ /MA/ /MB/ /MC/ /MD/ /ME/ /MF/ /MG/ /MH/ /MI/ /MJ/ /MK/ /ML/ /MM/ /MN/ /MO/ /MP/ /MQ/ /MR/ /MS/ /MT/ /MU/ /MV/ /MW/ /MX/ /MY/ /MZ/ /NA/ /NB/ /NC/ /ND/ /NE/ /NF/ /NG/ /NH/ /NI/ /NJ/ /NK/ /NL/ /NM/ /NN/ /NO/ /NP/ /NQ/ /NR/ /NS/ /NT/ /NU/ /NV/ /NW/ /NX/ /NY/ /NZ/ /OA/ /OB/ /OC/ /OD/ /OE/ /OF/ /OG/ /OH/ /OI/ /OJ/ /OK/ /OL/ /OM/ /ON/ /OO/ /OP/ /OQ/ /OR/ /OS/ /OT/ /OU/ /OV/ /OW/ /OX/ /OY/ /OZ/ /PA/ /PB/ /PC/ /PD/ /PE/ /PF/ /PG/ /PH/ /PI/ /PJ/ /PK/ /PL/ /PM/ /PN/ /PO/ /PP/ /PQ/ /PR/ /PS/ /PT/ /PU/ /PV/ /PW/ /PX/ /PY/ /PZ/ /QA/ /QB/ /QC/ /QD/ /QE/ /QF/ /QG/ /QH/ /QI/ /QJ/ /QK/ /QL/ /QM/ /QN/ /QO/ /QP/ /QQ/ /QR/ /QS/ /QT/ /QU/ /QV/ /QW/ /QX/ /QY/ /QZ/ /RA/ /RB/ /RC/ /RD/ /RE/ /RF/ /RG/ /RH/ /RI/ /RJ/ /RK/ /RL/ /RM/ /RN/ /RO/ /RP/ /RQ/ /RR/ /RS/ /RT/ /RU/ /RV/ /RW/ /RX/ /RY/ /RZ/ /SA/ /SB/ /SC/ /SD/ /SE/ /SF/ /SG/ /SH/ /SI/ /SJ/ /SK/ /SL/ /SM/ /SN/ /SO/ /SP/ /SQ/ /SR/ /SS/ /ST/ /SU/ /SV/ /SW/ /SX/ /SY/ /SZ/ /TA/ /TB/ /TC/ /TD/ /TE/ /TF/ /TG/ /TH/ /TI/ /TJ/ /TK/ /TL/ /TM/ /TN/ /TO/ /TP/ /TQ/ /TR/ /TS/ /TT/ /TU/ /TV/ /TW/ /TX/ /TY/ /TZ/ /UA/ /UB/ /UC/ /UD/ /UE/ /UF/ /UG/ /UH/ /UI/ /UJ/ /UK/ /UL/ /UM/ /UN/ /UO/ /UP/ /UQ/ /UR/ /US/ /UT/ /UU/ /UV/ /UW/ /UX/ /UY/ /UZ/ /VA/ /VB/ /VC/ /VD/ /VE/ /VF/ /VG/ /VH/ /VI/ /VJ/ /VK/ /VL/ /VM/ /VN/ /VO/ /VP/ /VQ/ /VR/ /VS/ /VT/ /VU/ /VV/ /VW/ /VX/ /VY/ /VZ/ /WA/ /WB/ /WC/ /WD/ /WE/ /WF/ /WG/ /WH/ /WI/ /WJ/ /WK/ /WL/ /WM/ /WN/ /WO/ /WP/ /WQ/ /WR/ /WS/ /WT/ /WU/ /WV/ /WW/ /WX/ /WY/ /WZ/ /XA/ /XB/ /XC/ /XD/ /XE/ /XF/ /XG/ /XH/ /XI/ /XJ/ /XK/ /XL/ /XM/ /XN/ /XO/ /XP/ /XQ/ /XR/ /XS/ /XT/ /XU/ /XV/ /XW/ /XX/ /XY/ /XZ/ /YA/ /YB/ /YC/ /YD/ /YE/ /YF/ /YG/ /YH/ /YI/ /YJ/ /YK/ /YL/ /YM/ /YN/ /YO/ /YP/ /YQ/ /YR/ /YS/ /YT/ /YU/ /YV/ /YW/ /YX/ /YY/ /YZ/ /ZA/ /ZB/ /ZC/ /ZD/ /ZE/ /ZF/ /ZG/ /ZH/ /ZI/ /ZJ/ /ZK/ /ZL/ /ZM/ /ZN/ /ZO/ /ZP/ /ZQ/ /ZR/ /ZS/ /ZT/ /ZU/ /ZV/ /ZW/ /ZX/ /ZY/ /ZZ/

W obronie Seweryna Jaworskiego. Wiceprzewodniczący "5" Regionu Mazowsze, więziony w areszcie na Koszwickiej, jest mimo złego stanu zdrowia, stale szykanowany i represjonowany za swoje nieustępliwe i godne postawy. Zainteresowani zostali skłoni do zbierania podpisów pod listem protestacyjnym w jego obronie - pierwsze 120 podpisów złożyli z komisji egzaminacyjnej uczestnicy sesji Świętej, zamkniętej co miesiąc przez b. internowanych.

4.IX., strzecha rocznice utworzenia Regionu Mazowsze, na mszy Świętej w Ursule zebrali się kilka tysięcy osób, składano kwiaty, wznoszone rycie w 7.

Władnie polityczni z regionu Śląsk. Lista sporządzona we wrześniu 83 r. obejmuje 21 osób, 8 aresztowanych i 13 pozabawionych wolności już po amnestii. Wśród nich Maria n Łoćciak, jeden z aktywniejszych uczestników spotkania z Rakowskim, aresztowany 29.VIII. z art. 282 kk.

- ANEKS : 1/ Oświadczenie TKK "522" "5" Stoczni Śląskiej po trzeciej rocznicy 31 sierpnia.
- 2/ Bieżące wytyczne proporzony partyjnej.

Oświadczanie Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ "S" STOCZNI GDAŃSKIEJ
PO Trzeciej Roczniczy SIERNIA 1980.

Declarując obchody trzeciej rocznicy Sierpnia 1980, TKZ Stoczni Gdańskiej stwierdza, że przyjęty wariant obchodów, zakładający zmanifestowanie pasywności i poparcia dla postulatów tamtych dni, a w szczególności wierności i przywiązania do "S" - największego osiągnięcia ludzi pracy PRL - a równocześnie uniknięcia w miarę możliwości nowych aresztowań i represji, okazał się trafny i został zrealizowany.

Liczną rzeszę pracowników Stoczni Gdańskiej i innych ludzi pracy, którzy w dniach 14-31 VIII, przyczynili się do godnego uczczenia historycznej rocznicy składamy serdeczne podziękowania. W szczególności TKZ Stoczni Gdańskiej stwierdza, że:

1/ Godziwnie widzieć było, że idiosy "S" są niezmiernie bliskie większości społeczeństwa Trójmiasta, chociaż podobnie, jak uważa, istnieją dość duże grupy ludzi, nie biorące udziału w żadnych akcjach, nawet w bajkowej grzejków masowej komunistycznej niejedynie. Ludzie ci liczą, że skorzystają z owoców walki i pracy wykonanej przez innych. Przebudów świadomości tych ludzi, których wygodnictwo przeważa nad przekonaniem, pozostaje jednym z podstawowych naszych zadań.

2/ W dniach 14-31 VIII, postawiony został w stan ostrego pogotowia cały aparat przemocy, represji i propagandy a 31 VIII, wykazał, że stan obecny niczym nie różni się od stanu wojennego.

3/ Zaniepokojeni przedstawiciele najwyższych władz PRL, choć zgodnie z przewidywaniami nie podjęli rozmów z Lechem Wałęsą, rozjechali się po kraju, spotykając się z pracownikami różnych zakładów, na ogół starannie wybranymi spośród członków PZPR i "nowych związków". Mimo to przekonywali się niechętnie o zdecydowanym sprzeciwie wobec swojej polityki i o poparciu dla "S". Między innymi wycieczka, jakie odbył w Stoczni Gdańskiej Lech Wałęsa nad wiceprezesa Rakowskiego, prowokująca i obrażająca ludzi pracy, stała się nie tylko osobistą klęską wicepremiera, lecz wykazała również, jak głęboka przepaść dzieli społeczeństwo i ludzi uzurpujących sobie prawo do zarządzania władzą w jego imieniu.

4/ Apel o zwolnienie tematu pracy w dniach 24-31 VIII, wobec spodziewanego odrzucenia przez władze badania podjęciarozmów z Lechem Wałęsą, wynikał z taktyki unikania strat wobec militarnej przewagi przeciwnika i spełnił swoje zadanie, wbrew kłamstwu propagandy.

5/ Rzućcie na ulice Gdańska ogromnych sił ZOMO i milicji w dniu 31 VIII, dążąc nie do walki ulicznych na dużą skalę, niestanną prowokację łączącą z reakcją gęby w samochodzie Lecha Wałęsy podczas manifestacji przed Kościołem św. Ducha - wszystko to nie było oczekiwanych przez aparat represji wyików. W odwecie watachy pijanych i znarkotyzowanych zomowców rzuciły się na kilkunastopięć grupki bezbronných kobiet, dzieci starców bijąc pałami, kopiąc i maltretując leżących. Protestując przeciw tym chuligańskim wybrykom jeszcze raz potwierdzamy, że nazwa "Gestapo" wobec zomowców jest wyjątkowo uzasadniona.

6/ S, orze pod utagą obecna przepaść między władzą, arogancją i pyłką jedyną swą nadzieją w aparacie represji, a społeczeństwem generalnie przywiązującym do ideałów "S", którego uczucia wobec władzy uacylują między innymi, strachem i poparciem, uważamy, że należy być przygotowanym na długą i uporczywą walkę, w której niewątpliwie zwyciężymy, bo jak uczy historia, każdy system oparty na kłamstwie i przemocy, musi ponieść klęskę.

Gdańsk, dnia 5.IX.1980 r.

WYKAZ WYTYCZNE PROPAGANDY PAŃSTWOWEJ / Na podstawie listy poufnej - instrukcji Wydziału Propagandy KZ PZPR. /

- unikanie sformułowań "nasz niezbywalny darobek" bądź "niezbywalny darobek PZP"
- zacząć sformułowania "Solidarność - kryzys - strajki", tak aby stały się sloganami.
- odciąć orsy każdej okazji kierownictwo "S" od mas członkowskich/robotniczych/teoretycznych i zarządców / kierownictwo "S", kierownictwo - cele polityczne, obce klasie robotniczej /
- kłamać i propagandę, odnieść / działalność propagandowa przez podziemie i jej skutki.

- Zdecydowanie lekceważyć wszelkie sugestie „Jek najniżej miejsca w środowiskach masowego przekazu, jeśli to możliwe informować o tych typowych aktach tylko siostry aktyw.
- przy każdej okazji, spekiem produkcji w ubiegłych latach obciążać „S”. Zgłaszać brakiem mieszkań, żywności i towarów rynkowych.
- pomijać wszystkie momenty pozytywnych działań „S” /np. sprawa robotniczych badań, wszystkie były zgłaszane przez sakładowe organizacje KREX PZPR znacznie wcześniej/. Były związek wymieniać tylko w kontekście błędów, a innymi nadmiernych badań ekonomicznych jako jedną z przyczyn kryzysu.
- pomijać sformułowania o kierowniczej roli partii w kontekście powojennego środku.
- kategorięcznie pomijać sprawy sądowe /nawet zakończone wyrokami i skazaniem, byłych działaczy partii i administracji, zwłaszcza terenowej / Średni aparat musi mieć poczucie bezpieczeństwa.
- nie wyciągać sprawy Narożniaka. Mogłoby to spowodować ponowne kalpartowanie wykradzionego dokumentu.
- wszelkie wydarzenia z ubiegłych lat typu Bydgoszcz określać w sposób ostateczny, np. „provokacja Rulewskiego”, napad na posterunek MO w Głowackim - „napad papierowy przez „S”, strajk w szkole pożarniczej - „wywołany etc.
- wyelbryzować znaczenie Redowia, podkreślać, że ugrania robili działacze „S” i zja zdę, zgłaszać postawie do narodów Europy „schodniej”, sugerować możliwość interwencji, której o mało niewykonała „S”.
- oszczędzać słowa, podważać zaufanie, skłócać z Doradcami, Ekspozować jego półamerykanizm i posiadać nie kont zagranicznych. Sytować jego wypowiedzi odczynie sankcji/ ale bez uzasadnienia i takiego jego stanowiska /
- unikać przypomnienia i listy członków „S” „Ina za” niewinnie poległych” obciążać „S”, mówić o tym tylko wt edy, gdy zajdzie konieczność.